

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ**

ПАЛЄЄВА ВЛАДИСЛАВА РУСЛАНІВНА

**«ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ»
(на матеріалах ТОВ «ВТФ «АВЕ САН»)**

**Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
Освітньо-професійна програма «Облік і оподаткування»**

**АВТОРЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеню «магістр»**

Чернігів 2022

Кваліфікаційною роботою є рукопис

Робота виконана на кафедрі економіки, обліку і оподаткування
Національного університету «Чернігівська політехніка»

Науковий керівник: к.е.н., доцент СИДОРЕНКО Олександр Олексійович,
доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування
Національного університету «Чернігівська політехніка»

Рецензент: завідувач фінансового сектору, головний бухгалтер Сіверського
центру післядипломної освіти Котляр О.О.

Захист відбудеться «__» грудня 2022 р. о 9.00 год. на засіданні
Екзаменаційної комісії у Національному університеті «Чернігівська
політехніка»

В.о. завідувача кафедри економіки,
обліку і оподаткування
доц., професор

Дерій Ж.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження кваліфікаційної роботи. Протягом операційного циклу підприємство здійснює господарські операції з іншими суб'єктами підприємництва для більш швидкої реалізації своєї продукції (товарів, робіт, послуг) за рахунок розширення ринків збуту та збільшення обсягів продажу. Однак нині розповсюдженою ситуацією є реалізація товарів контрагентам на умовах наступної оплати (в кредит), в результаті чого виникає дебіторська заборгованість. Тому існування дебіторської заборгованості є об'єктивним і звичним явищем в процесі господарської діяльності суб'єктів господарювання, але повинно постійно контролюватися з метою своєчасного погашення. Зі збільшенням обсягу дебіторської заборгованості в активах суб'єктів підприємництва уповільнюється оборотність грошових коштів, що зумовлює необхідність залучення додаткових джерел фінансування. Тому в сучасних умовах господарювання уникнути появи дебіторської заборгованості, незалежно від причин її виникнення, неможливо. Звідси важливим аспектом для забезпечення ефективної і стабільної діяльності окремого підприємства, є необхідність у покращенні організації обліку і аналізу розрахунків з дебіторами, який дозволить вирішити питання оптимізації та забезпеченості своєчасного повернення грошових коштів, мінімізації обсягів заборгованості та неплатоспроможності підприємства.

Від початку формування ринкових відносин в Україні і донині існує чимало актуальних нерозв'язаних питань, пов'язаних з обліком дебіторської заборгованості. Це обумовлює перегляд нормативних актів і регламентуючих документів, пошуку нових шляхів удосконалення організації та методики розрахунків з дебіторами. Питання дебіторської заборгованості є досить актуальним, адже фінансовий стан підприємства значною мірою залежить саме від наявності та ефективного управління цим видом заборгованості.

Дебіторська заборгованість – один із основних активів підприємства, інформація про розмір, стан і строки погашення вважається важливою при прийнятті управлінських рішень, тому ефективне управління дебіторською заборгованістю здатне підвищити рівень рентабельності та прибутковості підприємства.

Сучасні умови господарської діяльності вимагають вирішення багатьох облікових проблем: теоретичні, методичні аспекти класифікації й відображення заборгованості у системі рахунків бухгалтерського обліку, невизначеність обліку простроченої, безнадійної дебіторської заборгованості, її рефінансування, аналіз заборгованості, автоматизація бухгалтерського обліку взаєморозрахунків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням обліку розрахунків з дебіторами займалися багато вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед них Бутинець Ф.Ф., Попович П.Я., Мошенський С.З., Олійник О.В., Савицька Г.В., Чумаченко М. Г., Єдинак Т.С., Хендріксен Е. Є., Ван Бред М. Ф., Білик М.Д., Герман Я.Ю., Іванова Э.О., Колеснікова О.М.,

Кірейцева Г.Г., Матицина Н.М., Скоробогатова В.В, Хрущ Н.Д. та ін. Але існує ряд питань, які до сих пір недостатньо вивчені і з кожним роком удосконалюються.

Мета і задачі дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних, методичних аспектів організації бухгалтерського обліку розрахунків з дебіторами, а також практична розробка заходів удосконалення обліку розрахунків з дебіторами і пропозицій з мінімізації боргів покупців і замовників перед підприємством.

Мета дослідження обумовила постановку і шляхи вирішення наступних завдань:

- вивчити економічну сутність та види дебіторської заборгованості;
- дослідити методичні засади обліку дебіторської заборгованості;
- ознайомитись з теоретичними основами аналізу розрахунків з дебіторами;
- оцінити тенденції та напрями розвитку переробної промисловості в Україні;
- надати фінансово-економічну характеристику ТОВ «ВТФ «АВЕ САН» і постановки бухгалтерського обліку;
- проаналізувати організацію системи обліку розрахунків з дебіторами;
- здійснити аналіз дебіторської заборгованості на підприємстві;
- обґрунтувати шляхи удосконалення обліку розрахунків з дебіторами;
- побудувати економіко-математичну модель дебіторської заборгованості.

Предмет і об'єкт дослідження. Предмет кваліфікаційної роботи – система організації обліку розрахунків з дебіторами ТОВ «ВТФ «АВЕ САН».

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є процес організації бухгалтерського обліку розрахунків з дебіторами підприємства.

Методи дослідження. У кваліфікаційній роботі використовувалися такі методи дослідження: аналіз – для деталізації і розчленування об'єкта дослідження на окремі важливі складові елементи; синтез – для узагальнення розрізнених аспектів методики обліку, аналізу засобів; статистичні та аналітичні розрахунки – для дослідження факторної облікової інформації; порівняння – для зіставлення показників діяльності у динаміці; середніх і відносних величин – для дослідження рівня використання облікової інформації в управлінській діяльності; табличний (графічний) – для наочного зображення результатів дослідження; спостереження.

Джерелом інформації для виконання кваліфікаційної роботи виступає: фінансова звітність підприємства за 2019-2021 роки, дані бухгалтерського обліку, статистична інформація, статті з фахових журналів.

Структура кваліфікаційної роботи зумовлена метою і завданнями дослідження та складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків та списку використаних джерел (64 найменування). Загальний обсяг роботи становить 99 сторінок, 29 таблиць, 23 рисунка, 11 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У вступі розкрита актуальність теми випускної кваліфікаційної роботи, встановлено мету та завдання, предмет і об'єкт, методи та інформаційна база дослідження, визначене практичне значення результатів дослідження, а також подано структуру роботи.

У першому розділі **«Теоретичні аспекти організації обліку розрахунків з дебіторами»** розкрито розуміння сутності дебіторської заборгованості на підставі чинного законодавства, що дозволяє зробити узагальнення сучасного стану нормативно-правового регулювання розрахунків з дебіторами. Місце дебіторської заборгованості в активах підприємства продемонстровано наочно. Подано в табличному вигляді визначення поняття дебіторської заборгованості окремими авторами, але вони неповні, тому що кожен з них розглядає суть під різним кутом зору: представлення дебіторської заборгованості у формі грошових коштів; характеристика боргу як грошової суми, яка взята в позику; з точки зору кредитора з упущенням сторони, яка має власні зобов'язання; визначають дебіторську заборгованість через вкладення грошових коштів в оборотні кошти або як засоби у розрахунках, а це не розкриває сутності поняття до кінця; не вказують наявності фактору часу, який за підсумками впливає на класифікацію дебіторської заборгованості. Наведений перелік причин збільшення дебіторської заборгованості на підприємстві. Крім того, вивчена класифікація дебіторської заборгованості.

Методичні засади обліку дебіторської заборгованості досліджені в розрізі наведення основних завдань обліку, факторів впливу, відображення зобов'язань за договорами з покупцями в бухгалтерському обліку в залежності від типу договорів. Окреслено нормативно-правове регулювання обліку розрахунків з дебіторами, перелічені первинні документи, які відображаються визнання розміру дебіторської заборгованості. Серед внутрішніх робочих документів з теми дослідження можна назвати облікову політику підприємства, робочий план рахунків, розробка первинних документів для ведення управлінського обліку. Представлена характеристика елементів облікової політики, яка відноситься до обліку розрахунків з дебіторами.

Інструкцією про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку розрахунки із замовниками передбачено фіксувати з використанням субрахунків 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» і 362 «Розрахунки з іноземними покупцями». Така уніфікація застосування субрахунків не дозволяє деталізувати перелік дебіторів, що значно обтяжує відстеження можливості виникнення сумнівної дебіторської заборгованості, а також перетворення її в безнадійну.

Аналіз дебіторської заборгованості доцільно проводити в певній послідовності та розпочинати з проведення горизонтального та вертикального аналізу, який показує вагу складових елементів дебіторської

заборгованості та частку дебіторської заборгованості в структурі оборотних активів і в структурі балансу.

У другому розділі «**Організація обліку розрахунків з дебіторами в ТОВ «ВТФ «АВЕ САН»**» розкрито тенденції розвитку переробної промисловості, до якої за КВЕД відноситься суб'єкт дослідження: в структурі ВВП промислова промисловість займає близько 11% (тенденція спадаюча), в складі обсягу наданих послуг переробної промисловості в складі промисловості 2% з несуттєвим відхиленням. Війна Росії проти України викликала кризу в промисловості. Причинами є небезпечна ситуація (обстріли виробничої інфраструктури), складнощі у логістиці, нестача оборотних коштів. За I квартал 2022 р. промисловість зменшила виробництво на 34%, ВВП зменшено на 15,1%, прогноз скорочення його за 2022 р. 35%.

ТОВ «Виробничо-торгова фірма «АВЕ САН» – інжинірингова компанія, яка спеціалізується на проектуванні і монтажу систем холодопостачання, кондиціонування, опалення, вентиляції, газопостачання та інших видів інженерних комунікацій і промислових підприємств, цивільних об'єктів і об'єктів соціальної інфраструктури. Наведена структура бухгалтерія: головний бухгалтер і бухгалтер I-ої категорії. Форма обліку – автоматизована в 1С: Бухгалтерія 7.7. Проаналізовано Наказ про облікову політику на встановлення повного висвітлення всіх методів та процедур бухгалтерського обліку і фінансової звітності підприємства (в т.ч. щодо політики податкових відносин та управлінського обліку). Діючий Наказ про облікову політику ТОВ «ВТФ «АВЕ САН» вимагає доробки за такими напрямками: зафіксувати тривалість операційного циклу, прописати розділ щодо податкових відносин, управлінського обліку та вказати інформацію за виявленими пробілами. Розраховані фінансово-економічні показники, показники фінансового стану.

В бухгалтерському обліку для групування інформації про розрахунки з дебіторами призначені активні рахунки 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» і 37 «Розрахунки з різними дебіторами». Розглянуто перелік основних покупців ТОВ «ВТФ «АВЕ САН», а також виграш за тендерами у 2022 році. Рахунок 37 «Розрахунки з різними дебіторами» призначено для обліку розрахунків за поточною дебіторською заборгованістю з різними дебіторами за авансами виданими, нарахованими доходами, за претензіями, за відшкодуванням завданих збитків, за позиками членів кредитних спілок та за іншими операціями. Для обліку дебіторської заборгованості не використовується позабалансовий рахунок 071 «Списана дебіторська заборгованість». Форма розрахунків – безготівкова і готівкова. Підприємство нараховує резерв сумнівних боргів. Наведено наведено витяг з оборотно-сальдової відомості по рахунках обліку розрахунків з дебіторами за вересень 2021р. Етапи та порядок загального ведення обліку розрахунків з покупцями і замовниками, а також документальне оформлення цих операцій представлено на рисунках. Фірма є платником податку на прибуток та ПДВ. Кошти, які надходять до нього (це виручка від реалізації послуг), включаються до складу доходу. Облік ведеться відповідно до вимог НП(С)БО та Інструкції № 291, в роботі наведена кореспонденція рахунків з

теми дослідження. На підприємстві облік довгострокової дебіторської заборгованості не ведеться, тому субрахунки рахунку 18 відсутні в робочому плані рахунків, так як підприємство не здійснює таких операцій.

Аналітичний облік здійснюється у розрізі дебіторів, видів заборгованості, у розрізі договорів. Регістром синтетичного обліку є журнал «Акти виконаних робіт, наданих послуг», а аналітичного обліку – реєстр дебіторів.

Основні види дебіторської заборгованості та їх відображення на рахунках бухгалтерського обліку та у балансі представлені візуально. В звіті про фінансові результати (форма 2-м) дані операції відображаються: у статті «Доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)» відображається загальний дохід від послуг.

Проаналізовано дебіторську заборгованість за наступними основними напрямками: визначення питомої ваги дебіторської заборгованості в загальній сумі оборотних активів; оцінка складу, структури дебіторської заборгованості; розрахунок періоду погашення, оборотності дебіторської заборгованості; вивчення впливу факторів на дебіторську заборгованість; порівнюється обсяг дебіторської заборгованості з обсягом кредиторської заборгованості.

У третьому розділі «**Удосконалення обліку розрахунків з дебіторами на ТОВ «ВТФ «АВЕ САН»** для вдосконалення наказу про облікову політику розроблений графік документообороту при операціях обліку розрахунків з дебіторами, який рекомендовано вкласти додатком до внутрішнього наказу про облікову політику. Для покращення діловодства рекомендовано скласти акти-реєстри документів, які передаються між підрозділами. Узагальнено заходи покращення обліку розрахунків з дебіторами. Крім того, проведене математичне моделювання дебіторської заборгованості і чистого доходу, було з'ясовано тісну залежність між показниками і на основі можливостей Excel спрогнозовано оборотність дебіторської заборгованості на 2022-2023 рр.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного узагальнення та систематизації теоретико-методичних і практичних аспектів організації обліку розрахунків з дебіторами встановлено наступне.

1. Вивчено поняття дебіторської заборгованості, а саме під ним розуміють суму боргу, яку повинні віддати підприємству покупці, замовники продукції, товарів, робіт та послуг. Причому термін погашення дебіторської заборгованості за кожним окремим дебітором різний, але він регламентується договірними відносинами між суб'єктами господарювання. Виникає внаслідок операцій продажу продукції, товарів, робіт та послуг так званий комерційний або споживчий кредит покупцям. Крім того до дебіторської заборгованості відносять заборгованість за виданими авансами

постачальникам, за розрахунками з бюджетом, учасниками, внутрішньогосподарськими розрахунками, з підзвітними особами тощо.

2. З'ясовано, що наявність дебіторської заборгованості, особливо з великим строком непогашення негативно впливає на фінансовий стан підприємства, а саме призводить до відволікання коштів з господарського обороту, зменшує доходи підприємства, обмежує фінансові можливості підприємства, уповільнюючи ділову активність.

3. Виявлено, що при дотриманні концептуальних основ обліку, визначених національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку та міжнародних стандартів обліку та фінансової звітності, можливе при умові належної організації обліку дебіторської заборгованості на підприємствах будь-якої форми власності, зокрема наповнення наказу облікової політики відповідними вимогами та юридичної складової розрахунків з контрагентами. Дотримання даних умов дозволить здійснювати ефективне управління дебіторською заборгованістю та забезпечить відповідні фінансові результати діяльності підприємства.

4. Досліджено, що при проведенні аналізу стану розрахунків з дебіторами використовується система абсолютних та відносних показників. Абсолютні показники відображають зміни, які відбулися протягом досліджуваного періоду. Більшого значення мають відносні показники, тому що вони оцінюють зміни, які виникли. На основі аналізу можна розробити політику ведення відносин з контрагентами та скласти їх рейтинг для подальшого вибору у вигідній взаємодії. Рекомендовано встановити контроль за станом розрахунків з покупцями, розширити коло потенційних покупців з метою зменшення ризику несплати боргу, слідкувати за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості, оскільки перевищення дебіторської заборгованості створює загрозу для фінансової стійкості підприємства та залучення джерел фінансування, розробити чітку кредитну політику, врахувавши при цьому специфіку поточного ринкового стану та діяльності підприємства.

5. Показано, що засади сталого економічного розвитку вимагають дотримання рівня питомої ваги галузей переробної промисловості 20% у структурі національної економіки. До 2030 року очікується – 30%. Частка напрямку ремонту машин і устаткування складає 2% в середньому в складі загального обсягу реалізації, а в вартісному значенні зростає надання цих послуг з 22712 млн грн в 2010 р. до 103724,5 млн грн в 2021 р.

6. З'ясовано, що основний вид економічної діяльності за ТОВ «ВТФ «АВЕ САН: ремонт і технічне обслуговування машин і устаткування промислового призначення. Підприємство – платник ПДВ, податку на прибуток, є суб'єктом малого підприємництва. Штат працівників налічує 42

особи, в т.ч. штат бухгалтерії складають 3 працівники. Посадові інструкції затверджені. Форма організації бухгалтерського обліку на підприємстві – автоматизована за допомогою програми 1С: Бухгалтерія 7.7. В наявності затверджений наказ про облікову політику, який вимагає доопрацювання.

7. Розраховано показники фінансово-економічної діяльності фірми показали за всіма вказують на: збільшення доходів, прибутковість господарювання, ефективність використання ресурсів. Аналіз фінансового стану виявив низьку ліквідність і платоспроможність, але з іншої сторони підприємство розширює масштаби рентабельної діяльності, покращує ділову активність.

8. Констатовано, що в бухгалтерському обліку для обліку розрахунків з дебіторами використовуються рахунки 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» і 37 «Розрахунки з різними дебіторами» та субрахунки до них. Довгострокової дебіторської заборгованості немає. Підприємство нараховує резерв сумнівних боргів. Аналітичний облік ведеться у розрізі дебіторів, за кожним рахунком, у розрізі осіб, що одержали авансові платежі, у розрізі постачальників, за кожною винною особою. Серед документів з різними дебіторами можна виділити авансові звіти, посвідчення про відрядження, договори позики, касові і банківські документи тощо. Первинні документи розрахунків з замовниками: договір, накладна, податкова накладна, акти виконаних робіт, наданих послуг, виписки банку. Розрахунки з дебіторами відображаються в балансі через дебіторську заборгованість.

9. Проаналізовано, що визначальна питома вага в складі джерел коштів ТОВ «ВТФ «АВЕ САН» належить іншій поточній заборгованості, – суми авансів виданих. Збільшення дебіторської заборгованості свідчить про погіршення розрахункової дисципліни. В динаміці відмічаються негативні зміни, так як нарощується частка дебіторської заборгованості в межах 6-12 місяців: в 2019 році 63%, в 2020 році 64%, в 2021 році 74%. Така картина свідчить про погіршення розрахункової дисципліни. Але відсутні борги понад 1 рік. Відмічене фінансування поточної діяльності фірми за рахунок товарної кредиторської заборгованості, що є ризикованим, оскільки нарощується фінансова залежність.

10. Розроблено заходи покращення результатів діяльності ТОВ ВТФ «АВЕ САН»: подальше нарощення доходів і зменшення витрат шляхом підвищення розцінок на маркетингові дослідження, споживчий маркетинг, івент послуги за рахунок включення інвестиційної складової в тарифи. Доцільним є передбачення в договорах попередньої оплати за послуги фірми. Зменшення витрат очіується частково за рахунок скорочення витрачання палива на адміністративний транспорт шляхом обмеження використання адміністративного транспорту. Пропонується підвищення вимог до якісного ведення бухгалтерського обліку в частині відслідковування нормативної бази

з питань бухгалтерського обліку та підвищення кваліфікації головного бухгалтера. Для чого рекомендовано закупити дозволу програму BAS, для цього є вільні кошти в отриманому чистому прибутку минулих років. Необхідним вбачається доповнення наявної схеми документообігу щодо обліку розрахунків з дебіторами. Доцільним в практиці є введення позабалансового рахунку 071 (списаної заборгованості). З метою посилення аналітичного дослідження запропоновано розмежування розрахунків з покупцями до півроку і більше півроку на субрахунках 5 порядку 361. В результаті використання економіко-математичних методів очікується в 2023 році збільшення коефіцієнту оборотності дебіторської заборгованості до 13,91 порівняно з прогнозним рівнем 2022р. 9,95. Це вплине на прискорення розрахунків з дебіторами і зменшить розміри коштів, що відволікаються з господарського обороту. Таким чином підприємство зможе достовірно у відповідності до методологічної основи вести бухгалтерський облік та складати фінансову звітність, а також дещо покращити показники своєї діяльності. Зможе контролювати та планувати свої витрати у відповідності до доходів, контролювати рівень дебіторської заборгованості.

АНОТАЦІЯ
кваліфікаційної роботи на тему
«ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ»
(на матеріалах ТОВ «ВТФ «АВЕ САН»)

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних і практичних аспектів обліку та аналізу організації бухгалтерського обліку розрахунків з дебіторами, а також розробка заходів удосконалення обліку розрахунків з дебіторами і пропозицій з мінімізації боргів покупців і замовників перед підприємством.

У першому розділі розглядаються теоретичні аспекти бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості в частині вивчення сутності поняття, виділення видів, наведення методики обліку та огляд особливостей аналізу дебіторської заборгованості підприємства.

У другому розділі розкривається характеристика переробної галузі, розраховуються фінансово-економічні показники діяльності комерційного підприємства, досліджується система обліку операцій з дебіторською заборгованістю, детально здійснений аналіз складу, динаміки і структури дебіторської заборгованості за 2019-2021 роки, показників її обертання. При цьому виявлені проблемні місця на даній ділянці обліку (слабка програма обліку «Реєстр», недостатня увага проведенню претензійної роботи, відсутність регулярних звірок з дебіторами, невикористання позабалансового рахунку обліку списаної дебіторської заборгованості тощо).

У третьому розділі обґрунтовано шляхи удосконалення обліку дебіторської заборгованості (посилення заходів стягнення боргів, вдосконалення управління дебіторською заборгованістю, вдосконалення політики надання послуг і виконання робіт за спеціалізацією, покращення організації обліку в цілому) та наведення економіко-математичної моделі динаміки показників, пов'язаних з дебіторською заборгованістю.

За результатами дослідження сформульовані шляхи досягнення намічених заходів (складання регулярних звірок з контрагентами, пошук нових змовників на проектні послуги та інші види робіт, виділення окремих рахунків обліку в розрізі строків непогашення тощо).

Одержані результати можуть бути використані в практичній діяльності підприємства.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ, РОЗРАХУНКИ, ОБЛІК, ЗВІРКА, ДЕБІТОРИ, ОБОРОТНІСТЬ, ПОГАШЕННЯ, ОПЛАТА, СПИСАННЯ, НАРАХУВАННЯ, РЕЗЕРВ